

Landbo-Sparekassen for Fyn

(Svendborg Amts Landbosparekasse)

1869 - 1898

Historiske oplysninger og betragtninger

over sparekassens virksomhed

ved

Hans Appel

Landbo-Sparekassen for Fyn eller som den oprindeligt kaldtes "Svendborg Amts Landbosparekasse" rejstes i det tidsrum, 1865 - 1880, da der hele Danmark over gik en bevægelse, som blandt meget andet affødte oprettelsen af en mængde dels såkaldte landbosparekasser dels sognesparekasser.

Det var i den i åndelig forstand grødefulde tid, da alle følte sig kaldede til at gøre det nu så lille Danmark levedygtigt stærkt, da det hårde tryk sønden fra rejste et modtryk, der fik sit gode og forjættelsesfulde udtryk i arbejdsmod og arbejdsvilje under følelsen af, at det er sandt, at ikke blot mennesket, men folkeslagene lever ikke af brød alene, og at "der end er en Gud foroven, der råder for Danmarks sag", blot vi vil lade ham råde.

Men arbejdsmodet og arbejdsviljen til at gøre arbejdspladsen god under fuld udnyttelse af arbejds- evnen kræver hjælpemidler, og det vil for jordbrugeren sige, at han skulle have jorden friet for det overflødige og derfor skadelige vand, han skulle have bedre avlredskaber og tage maskiner i brug, som han hørte om fra Amerika. Jordbrugeren måtte have flere kreaturer og bedre plads til dem. Have mejerivæsenet sat på fode. Kort sagt: Han skulle have pengemidler til at sætte en mere lønnende drift i gang.

Indtil 1864 lå omsorgen for opsparede penge væsentlig i købstadfolks hænder, og når enkelte sogne- sparekasser eller sparekasser for snævrere landområder undtages, så var sparekasserne indtil da i egentlig Forstand kun "sparekasse", hvis midler for en stor del optoges af statskassen til forrentning, og det var kun undtagelsesvis, at sparekassen lånte penge ud til folk, der trængte til driftskapital.

Lederne af sparekasserne havde således ikke ret megen bryderi med at få de dem betroede penge gjort frugtbringende, thi statskassen gav til at begynde med 1 % mere i rente end der betaltes indsky- derne, og i samme grad, som sparekasse-lederne havde befolkningens tillid, i samme grad voksede indskudene.

Man kan imidlertid forstå, at da nu sparekasserne efter 1864 mødte kravet om at udlåne penge til forretningsbrug, og navnlig kravet fra jordbrugernes side om driftsmidler til en bedre brug af jorden for ret at kunne "gøre sig jorden underdanig", så stod sparekasse-lederne uforstående overfor et sådant udlån, der jo ikke i nogen måde lod sig sammenligne med den lette og bekvemme samt sikre indsættelse af sparepengene i statskassen.

Sparekasse-inspektør, dr. H. L. Bisgård, skriver om dette i sit gode og vejledende skrift: "Danmarks Sparekasser 1810 - 1910", således: "Vi står nu (1865) ved indgangen til en periode, der på sin vis danner det interessanteste afsnit af sparekassernes historie, en periode, hvori alle kræfter sættes i bevægelse, og hvor udviklingen derfor på alle områder tager kæmpeskridt. Dette gælder både på det folkelige, det sociale, det politiske og det økonomiske område; og det gælder derfor også på det specielle felt, nærværende fremstilling drejer sig om: Sparekassernes. Kan hændt, at udviklingen endda gav sig et af sine allerstærkeste udslag her.

Den folkelige bevægelse, der tog fart straks efter ulykkesåret 1864, og som hvis motto man kan sætte de bekendte ord:

"Hvad Danmark var, skal det atter blive;
endnu er fædrenes ånd i live,"

greb jo først og fremmest vor bondestand. Denne var nu i økonomisk henseende en ganske anden end den, som 1820'erne havde set økonomisk fortrykt og forknuget ud. Og den begyndte nu på basis af sin større økonomiske velmagt et oplysnings- og organiseringsarbejde, der skulle sætte sig de mest betydningsfulde frugter. Her skal blot i så henseende mindes om højskolerne, hvoraf der alene i 1867 oprettedes ikke mindre end 27, og hele den store foreningsbevægelse, der den gang foregik. Brugsfor- eningerne begyndte blandt andet nu at se lyset. Og i det hele taget kan man sige, at selvstyre og selvhævdelse på denne tid blev vor landbostands løsen i langt højere grad, end det tidligere havde været tilfældet.

Hertil kom så endelig de begyndende politiske modsætninger, der i forening med alt det øvrige fremkaldte en ikke ringe spænding mellem land og by.

Det kunde ikke undgås, at dette modsætningsforhold også kom til at give sig udslag med hensyn til sparekasserne, der jo endnu midt i 1860'erne i overvejende grad hørte hjemme i byerne. Landmændene

krævede nu at få en mere direkte indflydelse på anvendelsen af deres i bysparekasserne stående kapitaler end den, de efter deres påstand hidtil havde fået lov at øve. Dette var dels et udslag af deres stigende trang til selvstyre, dels et udslag af en lokalpatriotisme, der gik ud på at bevare en egns kapitaler for egnen selv. Men hertil kom, at landmændene på forskellig måde mente sig forurettede af bysparekasserne. Dels fandt de betjeningen for langsom og besværlig og for lidet forekommende; dels mente de sig forfordelte med hensyn til udlånene, som de påstod gik mere til byerne end til landet; dels krævede de 4 % i rente af deres penge, idet de påstod, at dette var den almindelige rentefod, og at sparekasserne kun gav 3,5 %; og dels var de opbragt over, at udlånsrenten steg. Udlånsrenten steg for øvrigt netop som følge af, at indlånsrenten gik til vejrs. Idet de opfattede dette som et nyt forsøg fra sparekassernes side på at vinde en ublu fordel på deres bekostning. Således var der modsætninger nok; og det varede ikke længe, før de gav sig praktiske udslag.

Samtidig foregår, eller indledes, et nyt økonomisk opsving ude i den store verden, et opsving, der havde mange lighedspunkter med det, der fandt sted i tiden efter 1848. Et lille forspil til det finder sted allerede midt i 1860'erne; så følger et par mere rolige år 1867 - 1868 og til dels 1869, hvor man ligesom samler kræfter til det nye, store, økonomiske gennembrud, og så intones dette, påny under kanonernes torden, ved krigen i 1870.

Dennes virkninger for det økonomiske liv blev krigens sædvanlige, der måske blot i dette tilfælde trådte særligt stærkt frem. Den stormende sejrsglæde hos den ene part og hos den anden nødvendigheden af at hele det dybe sår, krigen havde slået, udløser sig i en voldsom økonomisk kraftanstrengelse fra begge sider. Denne animeres til yderlighed ved milliard-bevægelsen, den mægtige overflytning af kapitaler og omsætningsmidler fra Frankrig til Tyskland. Milliard-bevægelsen gav nemlig for det første Tyskland midler til at betale en stor del af sin gæld, hvorved store, hidtil bundne kapitaler blev disponible for produktionen, og den gav dernæst landet midlerne til en uhyre udvidelse: I første linie af fæstningsbyggeri og jernbaneanlæg, i anden linie af alle de erhvervsvirksomheder, der i den anledning måtte sættes i bevægelse, først og fremmest kul- og jernindustrien. På den anden side tvang den Frankrig til at skabe en stor del af de nødvendige kapitaler ved nyt og forceret arbejde.

Rent bortset fra, at også andre nationer havde ført krige, hvis sår skulle heles, og hvis kapital-tilintetgørelse skulle erstattes, således borgerkrigen i Amerika, krigen mellem Preussen og Østrig i 1866. Den øvrige verden måtte nødvendigvis komme med i den bevægelse, der skabtes efter krigen mellem Tyskland og Frankrig. Der skulle jo skaffes råstoffer og hjælpestoffer, redskaber, maskiner og materialer af alle arter. Der skulle skaffes føde og klæder til hele den store arbejderhær, hvis forbrugsevne steg med arbejdet. Så tager da opsvinget fart, atter hjulpet frem af dampkraften, der på denne tid erobrer nye vidtstrakte områder for sin anvendelse i produktionen.

Endelig kommer hertil, svarende til guldproduktionen i 1850'erne, en stærk udvidelse af sølvproduktionen og på en vis måde en forøgelse af den i omsætningens tjeneste fungerende guldmasse. Frankrig, der da som nu var Europas rigeste guldland, sendte nemlig sit store guldforråd til Tyskland, hvorfra det atter til dels strømmer ud over det øvrige Europa, medens Frankrig selv erstatter det med banksedler. Og således bliver i løbet af få år Verdens pengemængde forøget. Følgen er som i 1850'erne: Den vældige omsætning, der ledsager den store udvidelse af produktionen, kan foregå uden at hindres af mangel på omsætningsmidler. Vejen er også her banet for en økonomisk højkonjunktur.

For Danmarks vedkommende gav denne sig først og fremmest udtryk i stigende priser på vore landbrugsprodukter, større avl, større omsætning heraf og derfor også stigende priser på vore landejendomme.

Og alt dette måtte naturligvis i høj grad forstærke den bevægelse henimod selvstyre og selvhævdelse på alle punkter, som ovenfor er omtalt, og som allerede var i fuld gang. De to bevægelser mødes og forøger hinandens hastighed. Og de gav sig meget store og tydelige udslag, hvad sparekasserne angår.

Det første moment, det man i al korthed kan kalde landboernes trang til selvhævdelse og selvstyre, satte sig frugt i en hidtil ukendt vækst i sparekassernes antal. Fra 75 sparekasser i 1864 steg antallet til 123 i 1869, altså med 48 eller omtrent 10 nye kasser om året. Og derefter går det endnu stærkere fremad, således at det i 1874 er vokset til 342, altså med 219 eller omtrent 44 nye kasser årlig.

Hvorledes denne stærke tilgang fordeler sig på de forskellige landsdele vil fremgå af nedennævnte to tabeller.

Der fandtes:	I 1864	I 1874
I København	2	3
På Sjælland	22	70
På Bornholm	1	3
På Lolland - Falster	5	9
På Fyn, Langeland og Ærø	13	23
I alt på øerne	43	108
I Jylland	32	234
I hele landet	75	342

Som det vil ses, er af øerne Sjælland den, der opviser langt den største tilvækst i sparekassernes antal. Forøgelsen er her over 200 %. Ingen af de andre øer når tilnærmelsesvis så højt. Og dog overgås tilvæksten på Sjælland langt af tilvæksten i Jylland. Her foregik en udvikling så rivende, at kassernes antal endogså steg til over det syv-dobbelte. Over 20 nye kasser årlig stiftedes gennemsnitlig i hele dette tiår. Livligst var året 1873, da antallet steg med 82 eller med godt og vel 3 kasser hver 14. dag.

At det var landdistrikterne, der i hele denne udvikling tog teten, vil ses af følgende tal:

Der fandtes:	i 1864	i 1874
I København	2	3
I provinskøbstæderne	56	86
I landdistrikterne	17	253
I hele landet	75	342

Der må tilmed ved denne tabel erindres, at adskillige landsparekasser i begge de nævnte år havde deres domicil i byerne, og at dette navnlig er tilfældet i det sidste af årene. Adskillige af de i tiåret i byerne oprettede sparekasser hørte i virkeligheden til landsparekasserne, således landbosparekasserne i Åkirkeby, Nyborg, Grenå og Vejle. Noget aldeles nøjagtigt udtryk for sparekassernes fordeling mellem by og land er tabellen altså ikke; men her, hvor det kun drejer sig om bevægelsen inden for henholdsvis by og land, spiller denne omstændighed kun en mindre rolle. Den har altså blot været noget stærkere til fordel for landet, end tabellen udviser.

Ved at lade de omtalte by landbosparekasser i tabellen optræde under byerne opnås desuden det, at denne bliver et nogenlunde rent udtryk for tilvæksten i de egentlige sognesparekasser; og det var navnlig dem, der i det nævnte tiår, og for øvrigt en tid endnu, myldrede frem.

Det er et ganske interessant faktum, at de nye sparekasser ikke sjældent opstod som direkte udløbere af den oven omtalte forenings bevægelse. Ikke alene fremstod de ofte i form af spareforeninger, der til at begynde med kun gav udlån til deres egne medlemmer, men ofte var de direkte afløgere af arbejderforeninger, sygekasser og lignende. Sådanne foreninger havde meget ofte haft en lille ind- og udlånsvirksomhed indenfor deres egne vægge, idet de foruden det sædvanlige kontingent modtog indskud fra medlemmer og atter gjorde udlån til medlemmer. Nu selvstændiggjorde de denne virksomhed og oprettede sparekasser, hvis styrelse de overtog, og for i hvilke de optrådte som garant, og hvis overskud derfor delvist skulle tilfalde moderforeningen. Adskillige sognesparekasser bærer endnu den dag i dag både i deres navn og deres virksomhed mindet herom. I de fleste tilfælde har dog sparekasserne efter hånden frigjort sig fra moderforeningerne og fører deres selvstændige liv.

At nu den økonomiske fremgang havde nogen del i den ovenfor skildrede store tilvækst i sparekassernes antal kan vel ikke nægtes. Men som allerede ovenfor fremhævet, var det utvivlsomt først og sidst landmændenes selvstændighedstrang, der var den ledende faktor her. Det egentlige økonomiske moment, den voksende spareevne, viser sig i indskudskapitalens vækst; og er denne end betydelig, vil det dog ses, at den ikke på nogen måde kan stå mål med den rent geografiske udvidelse. I de to nævnte femår steg sparernes tilgodehavende som følger:

Det udgjorde:	Kroner	Stigning i femåret	
I 1864	75.393.000	I alt	I årligt gennemsnit
I 1869	112.456.000	37.063.000	7.412.000
I 1874	196.772.000	84.316.000	16.863.000

Som man ser: en i og for sig meget betydelig tilvækst, der vel giver udtryk for en stor økonomisk fremgang. I det nærmest foregående femår var tilvæksten cirka 22 millioner kroner. Stigningen i tilvæksten i tilgodehavender, navnlig ikke for det sidste femårs vedkommende, når op i højde med tilvæksten i antallet af sparekasser. Medens denne sidste procentvis udgjorde i 1864 - 1869 65 % og i 1870 - 1874 endogså 178 %, udgjorde tilvæksten i interessenternes tilgodehavende kun henholdsvis 49 og 75 %.

Når det her siges, at indskudskapitalens vækst giver udtryk for en økonomisk fremgang, må dette ikke misforstås. Det må navnlig ikke opfattes, som om det hermed var påstået, at man skulle kunne måle den økonomiske fremgang ved tilvæksten i sparekassekapitalerne. Dette kan man selvfølgelig ikke. På den ene side har jo også bankerne og andre pengeinstitutter taget deres del af kapitalforøgelsen; på den anden side er ikke enhver tilgang til pengeinstitutionernes kapitaler et udtryk for en tilsvarende forøgelse af samfundskapitalen. Den er for en meget væsentlig del, således som det allerede tidligere er berørt, kun et udtryk for kapitalernes overgang fra at være formidlede privat til at være formidlede af offentlige institutter. Dette må man ganske sikkert, særlig have in mente, hvad det herom handlede tidsrum angår. Der kan næppe være nogen tvivl om, at i en tid med et økonomisk røre som det, der da fandt sted, måtte mange kapitaler løsrives fra deres hidtidige anvendelse til ny anbringelse gennem de stærkt konkurrerende pengeinstitutter, der med alle midler søgte at drage kapitalerne til sig."

Jeg har tilladt mig at gengive et så stort afsnit af bogen dels fordi, at vi nu med "halvtredsåret" går ind under lignende, kun meget forstørrede verdensforhold som i 1869, så der er grund til for sparekassefolk at se sig vel for og ret betænke den alvorlige kamp mellem arbejder og arbejdsgiver, som vi står i indledningen til, dels fordi, at det har sin store betydning at se hvilke forhold, der har øvet indflydelse på samfundsforholdenes ordning og udvikling, og at "Landbo-Sparekassen for Fyn" ikke indtager nogen særstilling mellem sparekasserne, men er ligesom mange andre opstået, fordi at købstadsparrekasserne ikke forstod, at et godt forhold mellem land og by kun opstår og kun kan vedligeholdes ved gensidig tillid og ved forståelse af hinandens produktionsforhold.

Om det sidste stød til rejsningen af "Landbo-Sparekassen for Fyn" kan i øvrigt meddeles efter et endnu levende vidnes udsagn: En bekendt af amtsrådsmedlem, gårdejer Niels Hansen, Oure, kom ved nytårstid til ham og fortalte meget oprørt: "Kan du tænke dig, sparekassen siger nej til at anbringe 2.000 rigsdaler mod 1. prioritet i min gård med den begrundelse, at den har andet at bruge sine Penge til!"

"Det er dog for galt," udbrød Niels Hansen, "og når du ikke kan låne 2.000 rigsdaler i din gård med 80 tønder land god jord, så er det på tide, at vi gør alvor af, hvad vi længe har tænkt på, at få rejst en Landbo-Sparekasse." Niels Hansen talte med sine naboer, venner og kendinger om sagen, fik samlet en del af dem i Oure Kro den 18. marts 1869 til drøftelse af sparekassesagen, og mødet endte med udsendelse af følgende opråb:

“I erkendelse af:

at der er trang til stede for en tidssvarende spare- og lånekasse for bondestanden, at alderdomsunderstøttelseskasser for daglejerklassen vil være et håndgribeligt middel til at hæmme den så stærkt tiltagende fattigforsørgelse,

er vi undertegnede blevet enige om at søge oprettet en Landbo-, Spare- og Lånekasse samt Alderdomsunderstøttelseskasse for Svendborg Amt, tilligemed Bjerge og Hindsholm Herreder i Odense Amt.

Til at forhandle og vedtage det videre fornødne i så henseende have vi berammet et møde i Kværndrup Kro, tirsdagen den 30. denne måned, formiddag klokken 11, hvortil herved venligst indbydes.“

Indbydelsen blev underskrevet af alle de mødte, der her anføres i bogstavsrækkefølge:

Gårdejer Hans Andersen, Øster Åby;

Gårdbestyrer Hs. Andersen, Hesselager;

Gårdfæster Rasmus Christensen, Ellerup;

Amtsrådsmedlem, sognefoged og gårdejer Niels Hansen, Oure;

Gårdejer og sognefoged Christen Hansen, Vejstrup;

Gårdfæster Frands Hansen, Vormark;

Gårdfæster og sognefoged Lars Hansen, Langæble;

Gårdejer Rasmus Jensen, Oure;

Branddirektør J. Jensen, Nyborg;

Gårdfæster Mads Jørgensen, Hesselager;

Gårdejer Henrik Larsen, Hesselager;

Gårdejer Jens Mogensen, Albjerg;

Gårdejer Hans Nielsen, Dong;

Gårdejer Anders Nielsen, Gudme;

Gårdejer Mads Nielsen, Vejstrup;

Forpagter Niels Chr. Nielsen, Oure;

Gårdfæster Christen Nielsen, Hesselager;

Gårdfæster og folketingsmand Michael Petersen, Svindinge;

Gårdejer Lars Pedersen, Oure;

Gårdejer Morten Rasmussen, Vejstrup;

Gårdejer Peder Rasmussen, Oure;

Gårdejer M. Rasmussen, Albjerg;

Gårdejer Anders Rasmussen, Vormark;

Gårdejer Chr. Ulriksen, Oure;

og senere tiltrådt af

Gårdejer Rasmus P. Mogensen, Bekstrup, og

Gårdfæster Knud Rasmussen, Frørup.

Indbydelsen blev omsendt i flere hundrede eksemplarer og indrykket i Odense, Svendborg, Fåborg og Nyborg aviser.

Den 30. marts 1869 blev mødet så afholdt i Kværndrup Kro, hvor omtrent 100 mænd fra forskellige egne af den foreslåede virkekreds havde efterkommet indbydelsen. Michael Petersen, Svindinge, der på indbydernes vegne åbnede mødet, blev valgt til ordstyrer.

Da det var meningen, at sparekassen skulle have sit sæde i Nyborg, var denne bys ældre sparekasse jo særlig interesseret i sagen og havde derfor givet møde ved et af sine bestyrelsesmedlemmer, konsul J. Kruse til Nordskov, der ikke var venlig stemt imod foretagendet og afmalede med temmelig mørke farver den fare for samfundet, der var forbundet med at oprette en sådan ny kasse. Han blev kraftigt imødegået af flere af forsamlingen, af hvilke særlig skal fremhæves Niels Hansen, Oure, og daværende forpagter Svendsen, Egneborg, hvilken sidste ikke tog med fløjshandsker på de gamle sparekasser.

Resultatet blev, at sparekassens oprettelse blev vedtaget under Navn af "Svendborg Amts Landbo-sparekasse", med sæde i Nyborg og med virkeområde i Svendborg Amt samt Bjerge og Hindsholm Herreder i Odense Amt.

Love blev vedtagne således som de findes indførte i det første hold kontrabøger, og en bestyrelse på 11 medlemmer valgt med ret for denne til at supplere sig selv, om den måtte finde sådant hensigtsmæssigt inden den første årlige generalforsamling.

De valgte mænd var:

1. Amtsrådsmedlem Niels Hansen, Oure, der tillige valgtes til formand for bestyrelsen.
2. Branddirektør J. Jensen, Nyborg, der tillige valgtes til bogholder og kasserer.
3. Gårdejer Steffen Madsen, Ellinge.
4. Sognefoged Lars Hansen, Langæble.
5. Folketingsmand Michael Petersen, Svindinge.
6. Folketingsmand og dannebrogmand Jens Jensen, Trunderup.
7. Forpagter S. Svendsen, Egneborg.
8. Møller A. Hansen, Lundegårds Mølle.
9. Gårdejer. Rasmus Pedersen, Vesteråby .
10. Partikulier P. Nielsen, Kerteminde.
11. Gårdejer Søren Jacobsen, Årslev.

Bestyrelsen samledes første gang den 7. maj 1869 og supplerede sig med følgende 5 medlemmer:

12. Distriktslæge, dr. med. Colding, Nyborg.
13. Gårdejer og sognefoged Hans Pedersen, Bovense.
14. Gårdfæster og sognefoged P. Chr. Bendixen, Rosilde.
15. Gårdejer Mads Nielsen, Vejstrup.
16. Gårdfæster Niels Jensen, Overkjærby.

Det vedtoges at begynde Sparekassens virksomhed, så snart den fornødne stempelfrihed var erhvervet og sparekassebøger med videre vare trykte.

Om begyndelsen af virksomheden læses følgende kundgørelse i "Fyens Stiftstidende" for den 22. maj 1869:

Svendborg Amts Landbosparekasse.

Efter at den i vedtægternes paragraf 2 nævnte aktiekapital af 20.000 rigsdaler, der skal tjene til garanti for indskud, der modtages til forrentning, er tegnet, vil Sparekassen begynde sin virksomhed og holde contoirdage som følger:

Ved hovedcontoiret i Nyborg i Torvestræde hver onsdag, som er søgnedag, fra klokken 10 - 2 og første gang onsdagen den 2. juni førstkommende.

Ved filialerne modtages indskud.:

i Oure Kro, i Kerteminde, i Corinth Kro, i Vester Skerninge Kro den første mandag i hver måned fra klokken 2 - 4 eftermiddag, og første gang den 7. juni førstkommende,

i Brobyværk Kro, i Svindinge Kro, i Sønder Højrup den første tirsdag i hver måned fra klokken 2 - 4 eftermiddag, og første gang den 1. juni førstkommende,

i Kværndrup Kro den første onsdag i hver måned fra Klokken 2 - 4 eftermiddag, og første gang den 2. juni førstkommende.

Ved hovedcontoiret holdes desuden i anstundende termin contoirdage den 12., 14., 15., 16., 17., 18., 19. og 23. juni, hver dag fra klokken 10 - 2.

Af penge, der indskydes til forrentning, svares:

- a) når for indskuddets tilbagebetaling er betinget 3 måneders opsigelse 4 %,
- b) når tilbagebetaling skal ske med 8 dages varsel, 2 % pro anno (dagrente).

Alle skrivelser, Sparekassen vedrørende, modtages af kassereren under adresse: "Svendborg Amts Landbosparekasse, Nyborg."

Bestyrelsen for Svendborg Amts Landbosparekasse, den 11. maj 1869:

Peder Chr. Bendixen Roskilde	J. C. Colding Nyborg, distriktslæge	Niels Hansen Oure, formand	Lars Hansen Langæble
A. Hansen Lundegårds Mølle	Jens Jensen Trunderup	J. Jensen Kasserer og bogholder	Niels Jensen Overkjærby
Søren Jacobsen Årslev	Steffen Madsen Ellinge	Mads Nielsen Vejstrup	P. Nielsen Kerteminde
Hans Pedersen Bovense	M. Pedersen, Svindinge	Rasmus Pedersen Vesteråby	S. Svendsen Egneborg

1869 - 1898.

Formand og gårdejer Niels Hansen, Oure

Om de første 25 år meddeler prokurator L. Clausen i "nogle optegnelser i anledning af Sparekassens 25-årige virksomhed", udgivet i 1894:

"Alt var i orden i løbet af maj måned, og den 1. juni 1869 påbegyndtes virksomheden i et lejet lokale i ejendommen nummer 2 på den nordlige side af Nyborg Torv ud mod Nørre Voldgade. Et par år efter lejedes nogle større og bedre lokaler i samme ejendom ud mod Torvet, og her arbejdede man så side om side med den gamle sparekasse, indtil også disse lokaler blev for små og navnlig den brandfri hvælving alt for lille til blot tilnærmelses vis at kunne rumme alt, hvad deri rettelig burde opbevares.

Bestyrelsen havde imidlertid købt ejendommen nummer 9 på den modsatte side af Torvet, og efter at denne var restaureret og til dels ombygget, toges de nye lokaler i brug den 14. oktober 1885.

Efter at Sparekassen havde begyndt at virke, vandt den hurtig en god lille kundekreds, trods de anstrengelser som fra forskellige sider blev gjort for at afskrække folk fra at søge "den nye kasse".

Det være imidlertid her i forbigående bemærket, at eftersom tiden gik, indtrådte der et særdeles godt og kollegialt forhold imellem de gamle sparekasser og Landbo-Sparekassen; de virkede alle mod samme mål: Fremme af sparsommeligheden og den størst mulige hensyntagen til indskydere og lånere. Senere er der stiftet en Sparekasseforening for Fyens Stift, hvoraf alle de fynske sparekasser er medlemmer med undtagelse af Stiftssparekassen i Odense.

Hvad der særlig støttede Landbo-Sparekassen, var selvfølgelig den store mængde af gode og kendte navne trindt om i virkekredsen, der var knyttet til den som stiftere, bestyrelsesmedlemmer, tillidsmænd og aktionærer, ligesom det også havde sin betydning, at den valgte bogholder og kasserer, branddirektør Jensen, som mange årig amtsstuefuldmægtig, var godt kendt og agtet blandt landbostanden. Han fratrådte imidlertid sin stilling ved Sparekassen efter 3 års forløb, den 30. marts 1872, for at overtage posten som direktør i den da stiftede Nyborg Handels- og Landmandsbank. Ved hans fratrædelse blev prokurator L. Clausen i Nyborg valgt og fungerede som kasserer og bogholder indtil 1. oktober 1882 og dernæst som kasserer og administrerende direktør indtil 1. april 1894, da han efter en 22-årig virksomhed afløstes af den, den 1. oktober 1882, antagne bogholder, sagfører F. Lersey, hvis bogholderfunktion overgik til Sergent J. C. Jørgensen. Begge valg foreløbig gældende for 1 år.

I efteråret 1869 blev amtstuefuldmægtigene P. J. Bach i Svendborg og Høybye i Odense bemyndigede til at modtage penge til forrentning mod 1/4 % i provision, ligesom mænd omkring i forskellige landsogne overdroges lignende hverv.

Dette havde dog ingen nævneværdige følger, når alene undtages Svendborg og Svanninge. På det første sted virkede fuldmægtig Bach ihærdigt, og der vistes en så god tilslutning, at der fra 1. april 1872 oprettedes en filial dersteds med J. P. Bach som bestyrer og gårdmændene Hans Andersen, Øster Åby, og Bertel Pedersen, Holmdrup, som tilsynshavende og tillidsmænd. Den sidste fratrådte på grund af alderdomssvaghed i 1874, og i hans sted valgtes gårdmand Julius Mogensen, Thorseng. Senere er Hans Andersen afgået ved døden, og forholdet er nu således, at de nærmest boende medlemmer af bestyrelsen skiftevis møder om lørdagen, ligesom tilfældet har været ved hovedkontoret hele tiden igennem.

Filialen blev bemyndiget til at udstede kontrabøger og berigtige lån med videre, medens den egentlige bog- og regnskabsføring fandt sted i Nyborg. Den har i årenes løb haft en ganske betydelig fremgang, der særlig kulminerede i 1886 og 1887.

I Svanninge var det kalkbrænder R. Pedersen, der i særlig grad virkede for Sparekassen på Fåborg egnen. Han afgik ved døden i 1880, og i hans sted blev fotograf H. Jensen i Fåborg antaget. Under dennes ledelse er forretningerne tiltagne i en sådan udstrækning, at det nu også der må anses for nødvendigt at anlægge en filial med ret til at udstede kontrabøger og berigtige lån med videre, ganske som tilfældet hidtil har været i Svendborg.

For at gøre det så let som muligt for befolkningen at benytte Sparekassen, har der omtrent lige fra dens stiftelse været afholdt kontordage i juni- og december-terminerne på forskellige steder i virkekredsen. I mange år var der således mødedag i Øksendrup, Oure, Vester Skerninge, Vester Åby, Fåborg, Egneborg, Kværndrup, Svindinge, Marslev og Kerteminde, hvor da kassereren tilligemed et eller to bestyrelsesmedlemmer gav møde og ekspederede alt, hvad der forelå. At dette har haft en stor betydning for Sparekassens fremgang er aldeles utvivlsomt. Hertil kommer at samtlige bestyrelsesmedlemmer og tillidsmænd til enhver tid modtager indskud til forrentning og besørger bøgerne ekspederede uden udgift for indskyderne.

I de senere år er der sket nogle forandringer ved mødestederne, så i stedet for Øksendrup og Oure er kommen Hesselager, i Stedet for Vester Skerninge og Vester Åby er kommen Ulbølle, og i Svindinge og Kerteminde mødes ikke, hvorimod terminsforretningerne på det førstnævnte sted udføres af Michael Pedersen og på det sidstnævnte Sted af købmand M. F. Larsen.

I Nørre Broby og omliggende sogne, der er så langt fjernede fra Nyborg, har forretningerne stedse været besørget af bestyrelsens medlem, møller A. Hansen, Lundegårds Mølle, der i særlig grad har bidraget til Sparekassens fremgang i den nævnte egn, men derved også år efter år har lagt et forøget arbejde på sine skuldre.

Som allerede bemærket var det tanken ved stiftelsen af Sparekassen, at der i forening med denne skulle oprettes en Alderdoms-Understøttelseskasse, "Alderdomsstøtten" kaldet, for arbejderklassen. Den skulle først træde i virksomhed tidligst 5 år fra dens stiftelse, og tilskud fra Sparekassen kunne ikke ventes, før der var opsamlet et reservefond, svarende til 10 % af aktiekapitalen, hvorefter "Alderdomsstøtten" skulle have 1/4 af Sparekassens årlige netto overskud på betingelse af, at interessenterne svarede et mindst lige så stort medlemsbidrag. Foretagendets ikrafttræden var altså betinget af:

at, der efter det nævnte reservefonds tilvejebringelse blev et netto overskud ved Sparekassen, hvoraf "Alderdomsstøtten" kunde erholde sin andel, og

at der af interessenterne i "Alderdomsstøtten" blev erlagt et mindst lige så stort beløb i medlemsbidrag.

Den første betingelse var for så vidt allerede opfyldt ved udgangen af 1872, som der af dette års overskud kunde blive 95 rigsdaler 78 skilling til "Alderdomsstøtten", og af overskudet for 1873 ville der have tilkommet den 290 rigsdaler 84 skilling.

På generalforsamlingen i Øksendrup den 13. marts 1874 blev der nedsat et udvalg på 6 medlemmer til at affatte og fremkomme med forslag til love, og sådanne blev vedtagne på generalforsamlingen den 12. marts 1875. Efter disse skulle der inden den 1. marts 1876 være indtegnet mindst 200 ordinære medlemmer, for at "Alderdomsstøtten" faktisk kunde siges at være dannet, men ved denne tidsfrists udløb var der kun tegnet 104 ordentlige medlemmer. Den midlertidige bestyrelse fik udsættelse i 1 år, derefter endnu 1 år og endnu en gang 1 år; men trods de mest ihærdige bestræbelser lykkedes det ikke at få det lovbestemte antal interessenter tegnet. Vedtægterne med en varm anbefaling af foretagendet var omsendt i cirka 10,000 eksemplarer trindt om i Sparekassens virkekreds, og flere af Fyns mest læste dagblade indeholdt meget anerkendende og med sympati og kærlighed skrevne artikler om sagen; men, de medborgere, hvorom sagen drejede sig, ville nok modtage en gave, men yde selvhjælp til hjælp, det kunde man ikke få 200 småkårsfolk til at gå med til. På generalforsamlingen i Svendborg den 8. marts 1878 blev det derfor vedtaget: "at et hvert videre forsøg med "Alderdomsstøtten" skal opgives, da den hidtil indvundne erfaring til fulde viser, at det lovbestemte antal medlemmer ikke vil blive tegnet".

Dermed var således det ene hovedformål, som Sparekassens stiftere havde sat sig, og som formentlig fuldt ud kunne stå mål med nutidens lovbestemte "alderdomsforsørgelse", bristet.

"Alderdomsstøtten" var endelig skrinlagt, og det meget betydelige arbejde, som var ofret på dette for arbejderstanden så gavnlige foretagende, var spildt. Dog ikke helt, det havde bragt Landbo-Sparekassens Navn viden om og således på en indirekte måde gjort nogen nytte." Så vidt prokurator Clausen.

Senere toges tanken op igen, men på et andet grundlag, idet Sparekassens bestyrer Fred. Lersey, med bistand af landstingsmændene Niels Johansen, Ollerup, og Jørgen Pedersen, Odense, arbejdede for oprettelsen af de såkaldte tyende spareforeninger; men medens Tyende Spareforeningen for Svendborg selv fører regnskabet, så tog Landbo-Sparekassen sig på gratis at afgive regnskabsføring, kontrabøger, protokoller og porto til en tyendespareforening for hver jurisdiktion, som landstingsmand Jørgen Pedersen foranledigede dannet ved et møde i Odense i marts 1900, og hvor der snart med støtte af ungdomsforeningerne dannedes foreninger i Salling-Muckadell, Gudme, Vinding, Odense, Skovby og Skam Herreder.

I jubilæumsåret. 1919 virker der foruden de nævnte seks foreninger tillige tyendespareforeninger med tilslutning til Landbo-Sparekassen i Åsum, Båg, Bjerger, Lunde og Sunds Herreder, ialt 11 foreninger med et samlet sparebeløb den 1. april 1919 på 809.175,69 kroner. Foruden almindelig sparekasserente tilskrives disse sparere endvidere det Sparekassen på de årlige finanslove tilståede beløb til administration af tyendespareforeningerne. Dette beløb fordeles til sparerne med 1/2 %, så snart en sparer har gjort årlige indskud i 5 år. I de regnskabsår, hvor statstilskuddet ikke kan dække den halve procent rente, har Sparekassen tilskudt det manglende, i sidste regnskabsår, 1919 således ca. 1.000 kroner. En sparer, som fortsætter med indskud ud over 5 år, modtager altså 4,5 % i rente.

Næde Sparekassens stiftere således ikke at se "Aldersdomsstøtten" virkeliggjort, så oplevede flere af dem dog at se sparemærkesagen (1897) ordnet for skolebørn og som nys omtalt tyendesparensagen i 1900. Og det er ganske utvivlsomt, at når Børn og de unge karle og piger først får lært at spare penge sammen, så glemmer de det heller ikke i den ældre alder, og i længden skal den samfunds opfattelse nok blive den rådende, at hjælp af stats- eller kommunekasse kun modtages af ærekære mænd og kvinder som en "hjælp til selvhjælp".

Under den første formands ledelse vandt Landbo-Sparekassen frem til at omfatte større dele af Odense Amt, og foruden det faste indleveringskontor i Kerteminde blev der tillige fra nytår 1895 fast indleveringskontor på "Fyns Tidende"s Kontor i Odense. I Svend borg Amt havde Sparekassen fundet sådan tilslutning, at den for uden hovedkontoret i Nyborg havde selvstændige afdelinger i Svendborg og i Fåborg.

Niels Hansen var sjælen i hele foretagendet, og da han, 80 år gammel, i 1897 bad sig fritaget for stillingen som formand, udnævntes han til æresmedlem af bestyrelsen, og generalforsamlingen udtalte en varm og inderlig tak for hans udmærkede ledelse af og nidkære virksomhed i Sparekassens tjeneste.

Niels Hansen og hustru opnåede at fejre deres diamantbryllup. Ved den lejlighed mødte bestyrelsen med en gave (et maleri, forestillende et kønt dansk skovparti) for på den måde at fortælle de to gamle, at de var ikke glemt.

På Niels Hansens grav på Valgmenighedens Kirkegård i Vejstrup rejste Sparekassen ham en bauta prydet med en vellignende portrætmedaillon. Mindesmærket blev afsløret søndag den 13. oktober 1907 i overværelse af mange mennesker. Bestyrelsesmedlem, landbrugslærer Hans Appel holdt følgende Tale ved Afsløringen:

"Det er en god, gammel skik, vi her i dag vil følge. Den er så gammel, at selv i den såkaldte forhistoriske tid har vore forfædre rejst mindestene for mænd, som ved deres liv og gerning havde tjent folk og fædreland på en sådan måde, at det fandtes værd at rejse et synligt minde om dem.

De ældste mindesmærker, som er bevarede, er rejst for mænd af våben, mænd, der trofast havde værnet deres fødestavn og derved vundet deres samtidiges taknemmelighed. Det var imidlertid allerede langt tilbage i tiden, at man indenfor vore landemærker kom i tanker om, at også anden ædel dåd var minde værd., og jeg vil her nævne runestenen for Thyra Danebod, der rejstes og fremdeles står i Jelling, selv om det må indrømmes, at hendes storværk også tog sigte på at sikre vort lands uafhængighed og selvstændighed.

Mindesmærkerne bliver derved et dejligt og troværdigt udtryk for vort folks hjemkærlighed, og i en vis forstand kan derfor æresmindernes tal inden for de forskellige tidsrum i vort folks historie i nogen måde siges at være et udtryk for folkets forståelse af eget værd og dets vilje til at bruge alle gode midler til at hævde landets ukrænkelighed. Undersøger man dette forhold nøje, vil man finde, at mindesmærkerne ikke blot fortæller om mennesker men tillige om begivenheder, og karakteren af mindesmærkerne bliver da i al deres skønhed et talende vidnesbyrd om de forskellige tiders sjælelige tilstande. Og følger vi nu udviklingen, da ses det, at alt som tiden går, så bliver det mænd og begivenheder af såre forskellig virke og art, som der rejstes mindestene for. Det er ikke længere alene herskeren og krigeren, men det er digteren, sangeren og i det hele folkets gode mænd og kvinder.

Der har været tider, hvor der var noget epidemisk i mindesmærkerejsningen, og enkelte vil mene, at vi i øjeblikket lider af epidemien. Det tror jeg nu ikke, og i hvert fald er den nuværende ikke en sygelig epidemi, lige så lidt som rejsningen af de mange kirker i vor tid er det.

Det æresminde, som har samlet os i dag, er i hvert fald ikke rejst, fordi det nu er skik og brug. Thi det er visseligen ikke nogen daglig dags ting at rejse synligt minde for en af de stille i landet, for en af

Figur 2. Gravstedet for Niels Hansen, sønnen Hans Peter Nielsen og svigerdatteren Gunhild Knudsen

dem, hvis jævne og bramfri færd ikke gik ud på at tage sig ud, for en mand, der i hele sit lange og virksomme liv satte en ære i at være og blive en bonde, en jævn dansk borger.

Thi det var Niels Hansen. Enhver, der har kendt ham, fik indtryk af at stå over for en kraftig, virksom og viljestærk, men tillige en sagtmodig og ydmyg mand.

Jeg skal ikke her gentage (de fleste i denne forsamling kender det i øvrigt af egen oplevelse), hvad Niels Hansen var, og hvilken betydning hans rige liv har haft for de to sidste menneskealdre, det blev vidnet ved hans jordefærd af mænd med meget større personlig erfaring herom, end jeg har; men når jeg i dag står her som ordfører, da er det, fordi at der står på æresmindet:

“Landbo-Sparekassen satte denne sten”

Jeg står her for at tolke Landbo-Sparekassens tak til Niels Hansen. Han fik straks Sparekassen sat i så god en gænge, så det kan siges her, at gangen fremdeles er den samme, og alle vi yngre, der ikke har siddet sammen med Niels Hansen i Landbo-Sparekassens styrelse, kan vidne, at ikke blot hans billede er op hængt på det sted, hvor bestyrelsen samles, men hans ånd hviler over vort arbejde.

Så længe han levede sendte han os stadige og varme hilsener, og af alle de mange tillidshverv, som Niels Hansen i tidens løb blev betroet, var Landbo-Sparekassen vel det, som hans hjerte hang ved lige til det sidste åndedrag.

Det var Niels Hansens håb, at Landbo-Sparekassen skulle opnå: både at hjælpe landboerne til god nytte af deres sparepenge og tillige til at få billige og solide lån til deres virksomhed.

Det var hans agt at rejse en pengevirksomhed i hans nærmeste hjemegn, der ikke svingede med, men var uafhængigt af det urolige og spekulative pengemarked. Han ville have et pengeudvekslingssted med samme rolige forretningsgang som landbruget selv var og er præget af. Et hjemligt sted, hvor man trygt kan indbetale sine sparepenge og trygt kan gå hen ikke blot for at fæste en prioritet, men for at få en håndsækning i trængende fald.

Niels Hansen nåede at få glæde af sit værk, og vi vil pønse på at fortsætte i hans spor, idet vi ved, at når Landbo-Sparekassen bliver landboernes gode hjælper både i små og store pengesager, da gør vi Niels Hansens vilje.

Så bærer vi da vor tak til den kønne, milde og beskedne mand frem her ved hans grav. Han bevarede sig selv til det sidste, trods den høje alder; men hele hans liv og virken var også præget af den overbevisning, at vi skal give kejseren det, som er kejserens, og Gud det, som Guds er. Ja, han tjente vor Herre, derfor fik han også lykke til at tjene sin medmennesker.

Her står da den sten, med den gode gengivelse af Niels Hansens mandige og myndige træk. Vi rejser den med tak til Niels Hansens minde og for efterslægten til vidne om, at “Adel kan og bonde være,” og for at fortælle, at Niels Hansens grundlæggelse af Landbo-Sparekassen regnedes af hans samtid for at være så stor, at de fynske landboere ikke nok som kunne vise deres taknemmelighed.”

Regnskabsåret, som sluttede dette tidsrum, udviste:

Indskud fra 10.172 sparere med 7.554.315,69 kroner og en reservefond på 168.824,89 kroner.